

РЕЦЕНЗИЯ

На дисертационен труд на тема:
„Педагогическо образование на родителите“

За придобиване на научната степен „Доктор на науките”
В професионално направление 1.2. Педагогика (Теория и технология на
семејното възпитание)

С автор: проф. д-р Радослав Иванов Пенев

Изготвил рецензията: проф. д-р Розалия Йорданова Кузманова - Карталова

1. Кратки биографични данни и характеристика на научните интереси и научната дейност на дисертанта.

Проф. д-р Радослав Пенев е роден в град Кубрат, Разградска област, през 1959 година. Завършва реална гимназия „Христо Ботев“, град Русе, през 1977 година. През 1984 година е магистър по педагогика към СУ „Св. Климент Охридски“. В педриода 1985 – 1988 г. е докторант към катедра „Предучилищна педагогика“ на СУ „Св. Кл. Охридски“, като през 1999 придобива научната степен „доктор по педагогика“ с дисертационен труд на тема „Семејството и личностната готовност за училище“.

В научните му интереси и публикации до този момент се вижда целенасоченост, надграждане и задълбочаване на изследователските търсения за ролята на семејството за личностното развитие на децата в предучилищна възраст, като в настоящия дисертационен труд фокусът е обрнат към педагогическата компетентност на родителите да преведат децата си през нелекия период на възрастов преход и адаптация през различните социални и образователни ситуации.

Професионалният път на проф. Р. Пенев започва като начален учител в 111 ОУ „Франц Миклошич“, гр. София през 1989 до 1998 г. В периода 1991 – 1999 година е и хоноруван асистент към катедра „Предучилищна педагогика“, ФНПП, на Софийския университет. От 1999 година е шатен преподавател - последователно старши и главен асистент към катедра „Предучилищна педагогика“ на ФНПП. През 2007 година заема длъжността „доцент“, а през 2014 година – професор. Между 1999 и 2003 година е хоноруван преподавател в Департамент „Приложна лингвистика“ на Нов български университет. Професионалната му биография се допълва с получени сертификати и удостоверения за: преминат съвместен обучителен семинар по предучилищно

образование на Университет „Трети март“ – Чанаккале, Турция и СУ „Св. Кл. Охридски“, ФНПП; за преминал курс на обучение за треньор по «Правата на детето» /върху примера на Конвенцията на ООН и Закона за закрила на детето/; за завършен педагогически тренинг по проект «Център и мрежа за интеркултурен диалог и образование» по Програма ФАР, «Развитие на гражданското общество».

В професионалната биография на проф. д-р Радослав Пенев се отличава обхватна преподавателска дейност. Той води лекции и семинари в обучението на студенти от бакалавърски специалности и магистърски програми на Факултета по начална и предучилищна педагогика и Факултета по педагогика на Софийския университет. Преподавател е по дисциплините „Предучилищна педагогика“, „Теория и технология на семейното възпитание“, „Педагогическо образование на родителите“, „Семейна социализация и масова комуникация“, „Феноменът „агресия“ в детството“, като е обучил над 3000 студенти в бакалавърски и магистърски специалности и програми на СУ «Св. Климент Охридски». Научен ръководител е на над 90 дипломни работи на студенти в бакалавърска и магистърска степен на обучение по проблемите на предучилищното образование, семейното възпитание, моделите на педагогическо взаимодействие „детска градина-семејство“, подготовката и готовността за училище. Рецензира дипломни работи за придобиване на магистърска степен. Участва в комисии за държавни изпити и защиты на дипломни работи.

Перманентно провежда изследвания по проблемите на предучилищното образование, семейното възпитание, взаимодействието „детска градина-семејство“, готовността и подготовката за училище. Актуалната компетентност на проф. Пенев го прави търсен рецензент на учебници, монографии и студии, както и активен член на комисии за разработване на учебни планове и програми за бакалавърска и магистърската степен, както и на материали за дистанционно консултиране по проблематиката на семейното възпитание. Административната, преподавателската и научната му подготовка са в полза и на работата на факултета с членството му в комисии за разработване на материали за акредитация на ФНПП.

Богатият професионален опит като учител, преподавател и изследовател логично разширяват спектъра му на професионални области и научни интереси. Неговата творческа и преподавателска посветеност е в следните сфери: Теория и технология на семейното възпитание; Педагогическо образование на родителите; Предучилищна педагогика; Приемственост в образователните структури и подготовка за училище в детската градина и семејството; Двигателно развитие, физическа дееспособност и

усвояване на спортно-познавателни компетенции в детството; Превенция на проблемното поведение в детската градина и училището; Житейски и педагогически ценностни ориентации на бъдещите учители; Модели на полово-ролева идентификация в детството.

Като резултат от активната му научна дейност са реализираните у нас и в чужбина над 130 публикации по проблемите на предучилищното образование, семейното възпитание, проблемното поведение и превенцията на агресията, подготовката за училище в детската градина и семейството, двигателното развитие и физическата дееспособност в детската градина. Проф. Пенев има издадени 6 самостоятелни и 3 колективни монографии; 10 студии; 24 методически ръководства и познавателни книжки за учители, деца и родители, 31 авторски филма с академична насоченост и за обучение на студенти и учители; 62 статии и доклади в научни и научно-методически списания и сборници.

Заедно с публикационната дейност, проф. Пенев активно работи по научни, изследователски и образователни проекти, свързани с проучване на семейното възпитание и проблемното поведение на децата, предимно като ръководител и учител на университетско и национално равнище, което доказва, освен теоретико-изследователската подготовка, неговата оперативно-организационна култура на ръководител, организатор и изследовател, възможността да свежда високото академично познание на равнище на различните фокус групи, за ефективното реализиране на целите на проектите.

Като допълнителна част от професионалното му портфолио е членството във Факултетния съвет на ФНПП, научен секретар на катедра „Предучилищна и медийна педагогика“, ръководител на магистърски програми „Предучилищна педагогика“ – за завършили същото и друго професионално направление.

Разпознаваемостта му на национално равнище и неговата експертност се допълват с членството му в комисията за изготвяне на „Програма за предучилищно възпитание и подготовка“ (заповед на министъра на образованието и науката през 2008 година) и на „Наредба за предучилищно образование“ (заповед на министъра на образованието и науката през 2006 година). Проф. Пенев е един от авторите на „Държавен стандарт за предучилищно образование“ (заповед на министъра на образованието и науката от 2015 година). Той е един от авторите на Програмна система „Ръка за ръка“ – 2003 г.

Членува в редколегията на научно-методичното списание „Предучилищно възпитание“, на списание „Светулка“ - издателство „Просвета“.

Лектор е към РААБЕ – България и НИКСО, член е на сдружение „Движение Предтечи“.

2. Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем.

Дисертационният труд за присъждането на научната степен доктор на науките на проф. д-р Радослав Пенев е посветен на значим научен социален и педагогически проблем, а именно целенасоченото педагогическо образование на родителите и по-конкретно - съвременните проекции на процеса на семейно възпитание, анализирани в контекста на фамилната констелация и влиянието на семейните взаимодействия върху познавателното, поведенческото и ценностното развитие на децата в предучилищна възраст, включително взаимодействията на съвременното семейство с образователните институции, анализирани през призмата на активно сътрудничество.

В епохален период на трансформация на ценностите, като сегашния, включително семейните, дисертационният труд, представен от проф. Пенев, дава своя фундаментален принос за анализиране и представяне на ролята на съвременното семейство за подпомагане и насърчаване развитието на децата чрез корпоративното сътрудничество с педагозите в детските градини и образователните институции, като цяло.

Той отправя научния фокус към важната роля на семейното възпитание от родителите и тяхната педагогическа подготовка за възпитанието, образованието и развитието на децата чрез разработения и реализиран теоретико-експериментален модел за педагогическо образование на родителите.

3. Преглед на дисертационния труд и анализ на резултатите.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на заседание на катедра „Предучилищна и медийна педагогика“ към Факултет по Начална и предучилищна педагогика на СУ „Св. Климент Охридски“, протокол №7/23.05.2017.

Дисертацията е в обем 413 страници. Съдържа 45 таблици и 98 диаграми. Приложенията са 250 страници в отделно книжно тяло. Библиографията обхваща 255 литературни източника, от които 169 на кирилица, 62 на латиница и 24 източника от Интернет.

Трудът е структуриран в увод, шест глави, глобални изводи, заключение и литература.

В увода на дисертационното изследване е аргументирано обоснована необходимостта от изследването на дисертационния проблем – педагогическото образование на родителите и логически е аргументирано кооперативното сътрудничество между различните субекти на образователната и социалната система, представителите на държавната и метната власт, спонсори, здравни работници, от една страна, и родителите, от друга, като медиатори и активизатори на ефективното взаимодействие и сътрудничество за по-доброто развитие на децата.

Този проблем - взаимодействието „семејство – институции“, е съпътствал образователната система години наред, но авторът дава нов поглед, конкретно място на родителите в този процес на работа с децата в предучилищна възраст - промяна в отношението към детето и хуманизиране на житейските възпитателни ориентации на родителите, както и тяхната активна роля за преобразуване на социалната ситуация в различните ѝ аспекти, среди и равнища в полза пълноценното изсрастване на децата в нормална и ефикасното излизане от ситуации на социално – токсична среда чрез отработване на ефективни родителски модели.

Първа глава поднася изключително компетентно и нагледно процесите и етапите на изследователска работа с прецизната научна постановка на изследването – обект, предмет, цел, задачи на дисертационния труд и на експерименталното изследване, хипотетични конструкти. Целите и задачите са ясно формулирани, като очертават комплексния характер на изследването.

Много добре е изведен понятийният апарат в дисертацията, като са формулирани авторски понятия, които се ползват в експерименталното изследване, а именно: фамилна социализация и възпитание, модел на родителско поведение, формиране на способност за ефективна комуникация, педагогическо образование на родителите.

Научният обзор на проблема, направен във втора глава, е задълбочен, целенасочен и целесъобразен, доказателство за богатия научно-изследователски опит и висока педагогическа компетентност на автора. Проф. Пенев прави обширен преглед на спецификата на фамилната констелация като социализиращ фактор и възпитателна среда, като сполучливо анализира на базата на фундаментални научни постановки социално-педагогическото влияние на семейството върху статуса, развитието и благополучието на децата в предучилищна и начална училищна възраст. Много добре е

очертана ролята на семейството в триангулационния процес - семейство – детска градина – дете, като са анализирани детайлно процеси и взаимодействия, влияещи благоприятно и други - водещи до деструктивни прояви при децата.

На базата на много добър анализ на европейската визия и стратегия за позитивно родителство са представени подходи за оптимизация на взаимодействието „образователни институции – семейство“, като е изяснено авторското виждане за същността, характеристиките и иновативната специфика на педагогическото образование на родителите.

Аргументирана е сполучливо тезата, че моделите за педагогическо образование осигуряват перспективност и многофункционалност в процеса на взаимодействието “образователни институции - семейство”, чрез актуализиране и систематизиране на наличния педагогически опит на родителите, усъвършенстване на комуникацията “учител - родител” и изграждане на рефлексивно педагогическо мислене, като условие за повишаване на педагогическата култура на родителите и (само)развитие на възпитателния потенциал на семейството.

Трета глава представя методиката и организацията на изследването, като детайлно е представен инструментариумът на изследването, контингентът и етапното реализиране на проучването. Разработена е авторова методика за проучване на визията на съвременното семейство за взаимодействието с детската градина; за житейско-възпитателните ориентации на съвременните родители; за отношението на семейството към феномена „агресия“ в предучилищна възраст; за ориентациите на родителите към готовността и подготовката за училище.

В различните етапи на констатиращия експеримент за проучване на родителските ориентации участват внушителен брой изследвани - над 15 000 родители на деца от предучилищна възраст, над 1 700 педагогически специалисти и над 120 студенти педагози. Методиката на изследване включва също изследване на спецификата на агресивните прояви в предучилищна възраст, като в проучването вземат участие над 6 000 деца от предучилищна възраст и над 300 педагогически специалисти. Изследват се проявите и ориентациите на деца с висока степен на конфликтност и агресивност в контекста на фамиленото влияние.

Четвърта глава представя резултатите от констатиращия експеримент. Обсъждането на резултатите е направено компетентно и задълбочено. Пета глава предлага модел за педагогическо образование на родителите, а шеста съдържа анализа на резултатите от формиращия експеримент на разработения и реализиран теоретико-

експериментален модел за педагогическо образование на родителите. Формиращите проекти на изследването са базирани върху възможностите на педагогическото образование на родителите като процес, форма и интерактивна технология за повишаване на тяхната житейско-педагогическа култура.

Моделът включва разработени варианти на образователно съдържание, подкрепяща информация и мултимедийни продукти, технология за обучение и наръчник за обучители. Моделът е апробиран сред 8 000 педагогически специалисти, над 2800 студенти и специализанти и над 800 родители. Разработената система от игрово-познавателни ситуации за превенция на агресивните прояви в семейството и детската градина, за оптимизиране на процеса на педагогическо образование на родителите е апробирана с над 200 деца и с над 200 родители.

В края на дисертационното изследване са направени задълбочени глобални изводи по отношение на социологическия профил на съвременното семейство; визията на съвременното българско семейство за взаимодействието с детската градина; спецификата и динамиката на агресията в предучилищна възраст; житейските и възпитателните ориентации на съвременните родители; отношението на родителите към феномена „агресия“; ориентациите на семейството към готовността и подготовката за училище; както и такива, свързани с модела за педагогическо образование на родителите.

4. Основни научни и научно-приложни приноси.

Приемам формулираните от дисертанта приноси като реални и постигнати. Те са направени вследствие на сериозна научна осведоменост и компетентност на автора в областта на съвременните достижения на педагогиката, психологията и социалната педагогика. Формулираните на базата на обхванет теоретичен анализ авторски понятия, които са в основата на дисертационното изследване и служат като база на апробираната авторска методика за проучване на различни аспекти на семейните взаимодействия в посока емоционалното, познавателното и поведенческото благополучие на децата, са сериозен приносен момент и белег за високата научно-изследователска интелигентност на автора.

Обоснованият, разработен, реализиран и апробиран теоретико-експериментален авторски модел за педагогическо образование на родителите на деца в предучилищна възраст е новаторски подход и практика в социалната и предучилищната педагогика. Резултатите от апробирането на модела се характеризират с необходимата

представителност, прецизност и научна аргументираност. Моделът е приложен и внедрен в практиката, като са разработени варианти на образователно съдържание, диагностика, подкрепяща информация, мултимедийни продукти, технология за обучение и наръчник за обучители.

5. Популяризиране на научните тези на кандидата в българската и чуждестранната литература.

Публикациите, които популяризират основните тези на проф. Пенев, заложили в дисертационния му труд, са седем на брой, две от които са в съавторство. Те са направени в годишници, като част от колективна монография, помагало, две от тях са представени са на научни конференции. Пет са на български и две на английски език, като едната е публикувана в издание в чужбина. Те представят визията на автора за ролята на съвременните родители за актуалните поведенчески и образователни проблеми в периода на детството; за виртуалните послания и влиянието им върху децата от предучилищна възраст; за отношението на българското семейство към оптимизираната регламентация на предучилищното образование; обучителен пакет за самообразование на родителите; семантиката на фамиленото общуване, понятия и диагностика; емоционалната интелигентност и превенция на деструктивното поведение; за семейното образование и взаимодействието „образователни институции и семейство“. Представените публикации представят различни аспекти на дисертационния труд и са доказателство за продължителната изследователска дейност на дисертанта през годините.

Авторефератът в обем 80 страници отразява обективно съдържанието на дисертационния труд. Съдържа всички необходими компоненти по презентиране и популяризиране на дисертацията.

6. Критични бележки и препоръки към научния труд на кандидата.

Като препоръка мога да отправя обмислянето на възможности за окрупняване на главите в дисертационния труд и свеждането им до по-малък брой при едно последващо издаване на труда.

7. Лични впечатления на рецензента за кандидата.

Проф. Пенев е учен със задълбочена научна мисъл, с конструктивен и многоизмерен изследователски подход. Аргументирано и убедително представя и

защитава научните си тези. Успешно работи със студенти и докторанти, като стимулира инициативата и творчеството им. В процеса на обучение проявява ангажираност с потребностите и проблемите на обучаемите, като реализира диференциран подход в зависимост от индивидуалните им особености.

В личен план впечатленията ми са, че влиза в конструктивни диалози с колеги, с асертивно поведение преодолява сложни ситуации. Проявява висока отговорност и готовност за коопериране и съвместни дейности. Умее да работи в различни екипи – с различни групи и възрасти.

Тези характеристики благоприятстват успешното изпълнение на поставените задачи по дисертационния труд и допринасят за цялостния научен облик и резултатност на кандидата.

Заклучение

Представеният за рецензиране дисертационен труд е сериозно и задълбочено научно изследване, което напълно отговаря на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България и Правилника за неговото приложение, както и на изискванията на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ «Св. Климент Охридски».

Отличното познаване на научната литература по проучвания проблем в национален и световен мащаб, на европейското и национално законодателство по изследваната проблематика, прилагането от широк набор от методи при експерименталното изследване, впечатляващият контингент на изследването, много добре формулираните и изпълнени цели и задачи, задълбоченият анализ на получените резултати, сполучливо апробираният авторски модел за педагогическо образование на родителите и високата научна продуктивност ми дават основание да препоръчам на уважаемите членове на научното жури да присъдят на проф. д-р Радослав Пенев научната степен „доктор на науките“.

30. 08. 2017 г.

Гр. В. Търново

Подпис:

/проф. Р. Кузманова-Карталова/